

Аннотация к рабочей программе по тувинскому языку 5 – 9 классы	
Название курса	Тыва дыл
Класс	5 -9 классы
Количество часов	70 ч (2 часа в неделю)
Составители	<p>ТЫВА ДЫЛГА ӨӨРЕДИЛГЕНИҢ ФЕДЕРАЛДЫГ КИРИГИНЕ СТАНДАРТТАРЫ ТЫВА ДЫЛ БОЛГАШ ХАРЫЛЗААЛЫГ ЧУГАА САЙЗЫРАДЫЛГАЗЫНГА ЧИЖЕК АЖЫЛЧЫН ПРОГРАММАЛАР КОЛ НИИТИ ӨӨРЕДИЛГЕ (5-9 КЛАССТАР)</p> <p><i>Клара Бурбулдеевна Доржу, ф.э.к, ТывКУ-нуң тыва филология болгаш ниити дыл эртемниң кафедразының доцентизи; НШХИ-ниң тыва филология лабораториязының башкарыкчы эртем ажылдакчызы; Чечек Алдын-ооловна Сарыглар, Кызылдың 9 дугаар гимназиязының дээди категорияның тыва дыл болгаш чогаал башкызы.</i></p>

<p>Цель курса</p>	<p>Иштики сагыш-сеткили аажок байлак, бедик мөзн-бнднштнг база бот- меделери бедик, Россияга, ооң иштинде төрөөн Тывазынга, бодунуң чуртунга бердинген, шынчы; төрөөн тыва дылынга ынак болгаш ону эки билир, хнднлээр хамаатыны кижизидери;</p> <ul style="list-style-type: none"> • төрөөн дылын культураның болушкуну кылдыр меделер хнлээп ап, ону чугаа чорударының, амыдыралдың аңгы-аңгы адырларынга билиг, дуржулга чедип алырының болгаш ниитилелде тургустунган мораль- этиктиг негелделерин, дылдың эстетиктиг ннезин меделер билириниң кол аргазы кылдыр хнлээп алыры; • тыва дылды хнн бнрнде амыдыралдың болгаш өөредилгениң ажыл- чорудулгазында ажыглаар аргаларның бирээзи кылдыр хнлээп алыры; кижилер аразында харылзаа тударының кол аргазы кылдыр ажыглаары, өөредилгениң бнги талалыг кылдыныгларын шиңгээдип алырынга (ажыл- чорудулганың сорулгаларын тургузуп, оларны планнап, чугаага хамаарыштыр бот-хыналданы болгаш бот-эдилгени кылыр; чугула медээ бээр аргаларны ажыглаар; библиографтыг дилээшкиннерни кылып билир, словарьлар, энциклопедиялардан болгаш өске-даа бижимел барымдаалардан, массалыг медээ чепсектеринден болгаш Интернет четкизинден тыва дылда херек медээлерни, сөзнгелдерни тып, ушта бижип, эде тургузуп билир дээш о.ө.) ужур-дузалыг чугула дыл болуп турарын билиндирери; • дыл системазының тургузуун, ону ажыглаарының днрнмнерин, чугааның аянын болгаш литературлуг тыва дылдың кол негелделерин шиңгээдири; дылдың болушкуннарын танып билири, оларны сайгарып, деңнеп, дннштнрнп, бөлнктеп, ннелеп билир арга-дуржулгазын
-------------------	--

	<p>сайзырадыры, аһа даяһып аас болгаш бижимел чугаа культуразын сагыыры, чугаа чорударының хевирлерин билири, аңгы-аңгы байдалдарга дылды ажыглап шыдаары, чугаа этикединиң негелделерин шингээдип алыры; бодунуң ажыглап турары (потенциалдыг) сөс курлавырын улам байыдары; чугаада ажыглаттыннып турар грамматиктиг аргаларның хемчээлин делгемчидери; чедип алган билиглерин, мергежил, чаңчылдарын өөрөдилге ажыл-чорудулгазынга болгаш хһн бһрһнде амыдыралынга чугаа чорудуп тура, ажыглаар аргаларын улам байыдып сайзырадыры дээш о.ө.</p>
<p>Структура курса</p>	<p>1.кезээ. Чугаа болгаш чугаалажып харылзажыры. 2 кезээ. Чугаа чорудулгазы. 3 кезээ. Сөзһглел 4.кезээ. Дылдың хһлээлгелериниң яһзылары 5 кезээ. Дыл дугайында ниити билиглер 6 кезээ. Фонетика болгаш орфоэпия 7.кезээ. Графика 8 кезээ. Сөс тургузуу. Сөс чогаадылгазы. 9 кезээ. Лексикология болгаш фразеология. 10 кезээ. Морфология. 11 кезээ. Синтаксис. 12 кезээ. Чугаа культуразы. 13 кезээ. Шын бижилге (орфография) болгаш пунктуация 14 кезээ. Дыл болгаш культура</p>

Аннотация по родной литературе	
Название курса	Торээн чогаал, тыва чогаал
класс	5-9 классы
Количество часов	70 часов (2 часа в неделю)
Составители	Примерная программа для 5-11 классов для общеобразовательных учреждений. Тувинский фольклор и литература. Авторы: Е.Т. Чамзырын, М.А.Кужугет.
Цель курса	Сорулгалары: Аас чогаалы болгаш литература кижилернин межерелин сайзырадырынга, сагыш-сеткилин байыдарынга, аажы -чанын хевирлээринге, чоннун чаагай чанчылдарын эдереринге аажок улуг салдарны чедирип турар, ынчангаш оларны уран чуулдун оске-даа хевирлери-биле холбаштырып

	<p>ооретпишаан, дараазында сорулгаларны салган:</p> <p>-Тыва улустун шаандагы болгаш амгы амыдыралы- биле, хосталга, аас-кежик дээш чоннун демисежип чораанын оореникчилерге таныштырар, тоогучу ёзу-биле угаап ооредир.</p> <p>-Россиянын хой националдыг улустарынын акы-дунма харылзааларын, кожа-хелбээ чурттар, депшилгелиг чоннары- биле харылзааларын коргускен чогаалдар-биле чалыыларнын интернационалчы, патриотчу кижизидилгезин быжыктырар.</p> <p>-Улустун аас чогаалынын, литературанын курлавырларын аныяк салгалды чагай идеалдарга, улусчу моральга, ужур-чурумга, торээн чуртунга, чонунга, тоогузунге чоргааралды, бойдуска, кижиге, дириг амытаннарга гуманистичи хамаарылгалыг болурунга кижизидеринге ажыглаар.</p> <p>-Тыва литература амыдыралга тура-соруктуг, омак-сергек, бурунгаар чуткулдуг, хей-аъттыг, куш-ажылга болгаш эстетикага кижизидип, ону алдаржыдып остуреринге чепсек болур.</p> <p>-Улустун аас чогаалынын, литературанын теоретиктиг билиглерин быжыг шингээттиргеш, оларны амыдыралга ажыглап билиринге ооредир.</p> <p>-Чогаалдарнын идейлиг утказын, уран-чеченин медреседип, уран номчулгага быжыг хандыкшылдыг болурунга ооредир</p> <p>-Уе-уеде тыва литературанын шиитпирлеп турганы хой айтырыгларын тыва чогаал эртемнин башкылаашкынынга чаа чогаадыкчы, тывынгыр, ханы билии, хей-аът кирикчи эрудициязы, бодунун улугерлиг чоруу-биле оореникчилернин дилеп тывар, сонуургалдыг ажылдаарын чедип алыр</p>
Структура курса	<p>5-6 класска ооренир чогаалдарнын болуктери:</p> <p>-улустун аас чогаалы(тоолдар, улугер домактар, тывызыктар) улустун аас чогаалынга чоок чогаалдар(авторлуг тоолдар, баснялар)</p> <p>-бичии уругларнын овур-хевирлерин коргускен чогаалдар</p> <p>-тыва улустун патриотчу сеткилин коргускен чогаалдар</p> <p>-акы-дунма улустарнын чечен чогаалдары</p> <p>7-8 класстарнын программанын идея-темалыг принципти барымдаалап тургускан: Бойдус, шаандагы амыдырал, революция, патриотизм ... темаларын болуктээн. Улустун аас чогаалынын кол жанрларын чоорту нарыыдадып хувааган, чогаал теориязынын эге, бодуун билиглерин ооредири программада кордунген.</p> <p>8 класс-шилчилгелиг байдалда болганда тыва чогаалчыларнын элээн хой чогаалдары, оларнын тоогузу-</p>

	биле холбаштырып тус- тузунда таныжар
	9 класска тыва литературанын 1930-ги чылдардан амгы уе- чадага чедир эрткен оруктары-биле тодаргай таныжар. Программа литература тоогузун уе-уенин кол сураглыг чогаалдары-биле аралаштырып ооренирин негеп турар

